

6.11.1919 - 6.11.1969

Vijftig Jaar Radio-Omroep

Een jubileum kan men elke dag van elk jaar vieren als men maar een gebeurtenis weet op te duikelen, die een of ander mooi rond aantal jaren geleden plaats vond. Maar het najaar 1969 is toch wel voor alle radio-omroepmensen een belangrijk jubileumjaar, omdat het juist 50 jaar geleden is dat op 6 november 1919 de Nederlandse Ingenieur Hanso Hanricus Schotanus à Steringa Idzerda vanuit de Haagse Beukstraat als eerste ter wereld een radio-omroepuitzending verzorgde (niet de eerste radiotransmissie, maar de eerste omroep voor een publiek).

Voor die tijd werd de radio - de overbrenging van berichten langs draadloze weg, d.w.z. zonder dat tussen zend- en ontvangstation een electricch geleide verbinding aanwezig is (mogelijk gemaakt door de experimenten van Marconi die zich steunde op het theoretisch spuurwerk van Faraday en het voorbereidende werk van James Clerck Maxwell, Heinrich R. Hertz, Righi e.a. en waarvan de ontwikkeling mede is versneld door o.a. de uitvinding in 1906 van de electronenbuis) - uitsluitend gebruikt in de scheepvaart voor de communicatie tussen schip en wal en tussen schepen onderling, in het militair verkeer, voor het uitzenden van weerberichten, tijdseninen, effectenkoersen, persberichten, politieberichten, marktberichten in het officiële telegrafie verkeer, bij proeven ten dienste van wetenschap en industrie en daar waar snelle verbindingen noodzaak zijn.

Zodra dit verkeer wat grotere omvang aannam gingen radio-amateurs en knutselaars deze boodschappen en berichten af-luisteren of probeerden met zelfgebouwde zendapparatuur andere amateurs te bereiken.

Nederland stond bij die bestudering en die toepassing van de radio vooraan.

Dit deed bij ir. Idzerda, een Friese dokterszoon (Baardera-deel 26 september 1885) met een grote technische industrie, eigenaar-directeur van een kleine fabriek van radio-ontvangers, de gedachte rijzen aan iets dat uitging boven het geliefhebber dat op een gegeven moment, verzadigd, zou afsterven tenzij er een nieuwe impuls mocht komen.

Wat Idzerda voor de geest stond was niet het uitwisselen van berichten tussen twee stations maar van mededelingen van woord- en tooninhoud van informatieve, ontspannende en leerzame aard via één radiostation voor allen die deze wensen te ontvangen. Hij wenste van het vervelende feit dat radioberichten bestemd voor een bepaalde geadresseerde, ook door derden konden worden opgevangen, bewust gebruik te maken door uitzendingen voor iedereen te bestemmen.

Eind oktober 1919, na talloze proeven en op grond daarvan aangebrachte verbeteringen, was hij zover dat hij het aandurfde te beginnen. Op 5 november 1919 verscheen in de Nieuwe Rotterdamse Courant de bekende advertentie, waarin de Nederlandse Radio Industrie de eerste uitzending, een "Radio Soirée Musicale", aankondigt. "s Anderdaags 's avonds om acht uur begon in Nederland én in de wereld de omroep.

De Nederlandse auteurs van wetenschappelijk formaat en kenners van het omroepwezen geven allen daarvan een overeenkomstige visie (1).

In Engeland en in de Verenigde Staten wordt daar echter anders over gedacht. Daar neemt men aan dat de eer van deze geschiedmaking toekomt aan het Amerikaanse station K D K A van de Westinghouse Electric and Manufacturing Company, dat in 1920 begon met dagelijkse uitzending van muziek en verslagen van belangrijke evenementen. Zo schrijft de Britse omroep historicus Asa Briggs op bladzijde 20 van zijn standaardwerk "The Birth of Broadcasting" (2): "The first well-known American Broadcasting station, K D K A, Pittsburgh, went on the air with regular broadcasts in 1920 ... During the same year regular concerts began to be broadcast in Europe from the Hague". Op bladzijde 53 van hetzelfde werk blijkt dat Briggs het slachtoffer is van zijn vertrouwen in The Times van 30 juni 1922 volgens welke krant Den Haag voor het eerst in mei 1920 in de ether kwam. En in "Broadcasting and Television since 1900" schrijft M. Gorham hoe in de jaren 1918-1919 "the stage was all sett for broadcasting as we now it" maar "strange as it now seems nobody thought of it ... The conception of broadcasting as a means of entertainment, information and culture was totally obscured" (3).

-
- (1) Zie o.a. de drie Leidse dissertaties :
ENSERINCK, A.A.M., De Nederlandse Radiowetgeving geschiedkundig ontwikkeld, Alphen aan den Rijn, 1933, 248 blz.
DE BOER, J., Omroep en Publiek in Nederland tot 1940, Leiden, 1946, 234 blz.
GRUTZNER, C.C., De Ordening van de Omroep in Europa, Leiden, 1936.
- (2) BRIGGS Asa, History of Broadcasting in the United Kingdom: Vol. I: The Birth of Broadcasting, Oxford University Press, 1961, 425 blz.
- (3) GORHAM, M., Broadcasting and Television since 1900, London, Dakers 1952.

Tegen dit haast onuitroeibaar misverstand in de Angelsaksische literatuur over de geschiedenis van de omroep is de Nederlandse gepensioneerde geschiedschrijver N. Tj. Swierstra bij meer dan één gelegenheid heftig van leer getrokken (1). Want in dezelfde tijd, waarin volgens de genoemde en andere auteurs (Donal McNicol bijvoorbeeld) niemand aan het benutten van de draadloze telefonie voor omroepdoeleinden dacht was Idzerda in Den Haag druk bezig met de realisering ervan. Al heeft hij (begin november 1944 werd Idzerda door de Duitsers omgebracht) zich natuurlijk geen idee kunnen maken van de omvang en de betekenis van de radio-omroep nu.

In fel contrast met wat misschien wel eens in het begin van de jaren vijftig is geopperd tengevolge van de opmars van de televisie, namelijk dat de radio-omroep zo ongeveer de eindstreep zou hebben bereikt, is het beeld dat de tegenwoordige tijd ons vertoont. De radio-omroep is nog immer een boeiend, mobiel en springlevend medium dat het in snelheid gemakkelijk van de televisie blijft winnen. Zelfs bij de laatste Apollo-reportages lag de radio op de televisie voor en de maanwandeling kon nog het best via de radio worden gevolgd. Voorts mag ik U herinneren aan de rol die de radio speelde in de Tsjechoslowaakse zomeroptocht van 1968 en van de perifere radiozenders tijdens de meirevolutie van datzelfde jaar in Parijs (2).

En nog steeds zijn er nog niet aangeboorde mogelijkheden. Terwijl de verdichting van het luisterpubliek nog dagelijks toeneemt. Want de markt voor portable radios - de autoradio en de transistor op strand, hei en plas - is nog niet verzadigd. Bovendien herontdekten vooral studerende en jonge mensen de radio. Ook in ons land. Maar voor die mensen - en zij brengen hun argumenten met enig vuur te berde - zou de hand toch wat meer aan de ploeg mogen !

Wanneer wij inderdaad over organisatie en werking van de radio-omroep bij ons nadenken, is het duidelijk dat de nieuwe aanzienlijke mogelijkheden die de radio-omroep heeft, niet

-
- (1) Van de vele artikelen van N. Tj. SWIERSTRA noem ik o.a. "Ir. H.J.S. à Steringa Idzerda: De Stichter van de eerste radio-omroep ter wereld", in Nieuwe Rotterdamse Courant, wekelijks bijvoegsel, 7 november 1964, nr. 262, blz. 1. "Sensatie op de eerste Nederlandse Radiotentoonstelling (maart 1918)": in Nieuwe Rotterdamse Courant, wekelijks bijvoegsel, zaterdag 16 maart 1968, blz. 3. "Naissance de la radiodiffusion", in Revue de l'UER, Mars 1969, Nr. 114B, blz. 10-25. "Vijftig Jaar Omroep: Nederlander was het buitenland een jaar voor", art. in Nieuwe Rotterdamse Courant, 5 november 1969, blz. 10. "Schoolvoorbeeld van slordige geschiedschrijving", art in Vrij Nederland, 8 november 1969, blz. 20.
- (2) Zie daarover o.a. het verslag van S. TAS, Revolutie in Parijs spannender dan een hoorspel, in het wekelijks Bijvoegsel van "Het Parool", zaterdag 1 juni 1968, nummer 7171, blz. 1.

tot volle ontplooiing worden gebracht. En daarom doen we er goed aan, ons eens te bezinnen op wat er dient te gebeuren opdat deze mogelijkheden waar worden gemaakt. Wanneer ik dat zelf doe, moet ik vijf opmerkingen maken.

1. Mijn eerste overweging heeft betrekking op de logische ordening van de ether. M.a.w. op de mogelijkheid van doorgevoerd zenderkleuring en de daaruit voortvloeiende reële keuzemogelijkheid voor de luisteraar. Onze smaken, interesse, behoeften en stemmingen verschillen te veel, dat miljoenen luisteraars op hetzelfde moment hetzelfde kunnen waarderen. Daarom zou het mij een lief ding waard zijn, indien wij tot de volgende indeling van het radiozenderpark in ons land zouden kunnen komen :

a. een gevarieerde informatie-zender

waarop naast een continue totaalprogramma (nieuws, overzicht van de dagelijkse evenementen, informatie op uiteenlopende gebieden, commentaar, cursiefjes, samenvattingen, reportages etc. afgewisseld met muziek van zeker gehalte) plaats is voor korte hoorspelen, dienstverlenende programma's voor bijvoorbeeld de derde leeftijd, de huisvrouw etc. en magazine uitzendingen in een intelligente popularisering met nieuws en visies op literair, dramatisch en wetenschappelijk gebied.

b. een gezelligheids-zender

met een snelle berichtgeving (continue nieuwsdienst) en vooral achtergrondgeluid (platenuitzending, modern licht amusement) als decor voor andere bezigheden.

c. een culturele zender

met indringende actualiteitenrubrieken, experimentele hoorspelen, radiodebatten en -causerieën over een brede scala van onderwerpen, satirische programma's en regelmatig uitzendingen van oude en nieuwe muziek, van klassieken uit de toneelliteratuur enz. bestemd voor kleinere groepen luisteraars die belangstelling hebben voor zulke uitzendingen en beschikken over de achtergrond van kennis, die dit soort belangstelling stimuleert.

d. een instructieve zender

voor de verzorging van specifiek educatieve of instructieve radiocursussen.

e. een trits van regionale en lokale omroepzenders

die met uitzendingen over alles wat zich in de plaatselijke regio afspeelt (nieuws, sport, weer, bedrijfs-

leven, ontspanning etc.) een positieve rol moeten gaan spelen in het participeren op grote schaal van de individuele burger in het geheel van de lokale en regionale samenleving.

2. De radio zou ten tweede een toegankelijk medium moeten zijn (iets anders dan de mogelijkheid tot het bezichtigen van omroepgebouwen !). Communicatie moet niet uitsluitend in één richting gebeuren. Als de luisteraar iets over de radio hoort moet het mogelijk zijn dat hij onmiddellijk kan reageren, om informatie vraagt of de kans krijgt zelf iets te zeggen.
3. Een serieuze publiekbelangstelling vergt een uitgebreid en systematisch wetenschappelijk onderzoek naar de wensen, verwachtingen en gedragingen van de luisteraars. Aan de eisen van zo een kwalitatief en kwantitatief luisteronderzoek is op dit ogenblik bij ons niet of in onvoldoende mate voldaan.
4. Tot de zaken die van nut zijn voor een radio-omroep "nieuwe stijl" behoort ten vierde ook een hoogstaande omroepkritiek in dag- en weekbladen. Maar omroepkritiek is bij ons nog altijd een ja of een neen waarbij kramp in de onderbuik en het rijzen van de nekharen de betrouwbaarste graadmeters voor kwaliteit zijn of een gemakkelijke klantenservice, ongeveer in de aard van het noemen van de dienstdoende apothekers. Er is behoefte aan een functionele omroepkritiek die, van competente zijde neergeschreven, de omroepproblematiek en -activiteiten wezenlijk begeleidt.
5. Tenslotte heeft de nieuwe radio-omroep een sterk team nodig. En dan niet zozeer sterk wat betreft prachtige outillage, ruimte en dergelijke maar vooral sterk op creatief gebied. Er is een nood aan talentvolle jonge communicatoren die primair behoefte hebben om origineel te zijn, maar bovendien een opgave om origineel te zijn. Er moet in dit vak plaats komen voor mensen die blijven proberen om voor unieke problemen unieke oplossingen te vinden, wars van de voor de hand liggende cliché's en stereotiepen.

Dit zijn slechts enkele opmerkingen, maar de belangen van de radioluisteraars vereisen dat deze kwesties in overweging genomen worden opdat de radio-omroep haar nuttigheid zal kunnen ontplooien.

H. VAN PELT.
